

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.03.054>
УДК 504:332:630.6

О.І. ДРЕБОТ, д-р екон. наук, проф., чл.-кор. НААН України,
Заслужений діяч науки і техніки України,
завідувачка відділу інституціонального забезпечення природокористування,
Інститут агроєкології і природокористування НААН України,
вул. Метрологічна, 12, 03143, Київ, Україна,
e-mail: drebot_oksana@ukr.net,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2681-1074>

Н.І. ПАЛЯНИЧКО, д-р екон. наук, с. н. с.,
пров. н. с. відділу інституціонального забезпечення природокористування,
Інститут агроєкології і природокористування НААН України,
вул. Метрологічна, 12, 03143, Київ, Україна,
e-mail: palianychkoni@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2230-9634>

С.М. ДАНЬКЕВИЧ, канд. с/г наук,
докторант відділу економіки природокористування,
Інститут агроєкології і природокористування НААН України,
вул. Метрологічна, 12, 03143, Київ, Україна,
e-mail: zuganko@meta.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2597-4461>

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ОСНОВИ ЗБАЛАНСОВАНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ

Викладено авторське бачення розв'язання проблеми досягнення збалансованого рівня використання земель лісгосподарського призначення в системі інституціональних зв'язків суспільно-економічного розвитку. Запропоновано шляхи вдосконалення функціонування інституціонального регулятора, зокрема, через внесення змін до законодавчих та інших нормативно-правових актів.

Ключові слова: *землі лісгосподарського призначення; інституціональний та фінансово-економічний механізми; збалансоване землекористування.*

Розуміння надзвичайно важливої ролі земель лісгосподарського призначення для збалансованості екологічної, економічної та соціальної політики держави, необхідності системного вдосконалення ведення лісового госпо-

Ц и т у в а н н я: Дребот О.І., Паляничко Н.І., Данькевич С.М. Інституціональні основи збалансованого використання земель. Економіка України. 2020. № 3. С. 54—64. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.03.054>.

дарства в Україні з метою забезпечення довгострокових інтересів держави на основі поєднання принципів державного регулювання з механізмами ринкових відносин з огляду на цілі децентралізації влади, утвердження відкритих, прозорих механізмів прийняття управлінських рішень обумовлює оновлення існуючого законодавчо-нормативного поля, яке набуває статусу центральної інституції. Суть функціонування інституціонального регулятора в напрямі забезпечення збалансованого рівня використання земель полягає в розробці та внесенні змін до законів і зобов'язань, здійсненні скоординованих землеохоронних заходів, формуванні в суспільстві усвідомлення самої парадигми збалансованого землекористування.

Вирішенню проблем інституціонального забезпечення прийняттого рівня екологічної безпеки землекористування присвячено праці В. Голяна, Л. Грановської, Д. Добряка, О. Дребот, Р. Дубаса, Н. Зіновчук, Я. Ковалья, І. Лицура, Є. Мішеніна, Н. Паляничко, О. Сакаль, А. Третяка, О. Фурдичка, М. Шершуна та інших вчених. Незважаючи на значну кількість досліджень, недостатньо вивченим залишається зв'язок між результативністю фінансово-економічного механізму і відповідними інституціональними рамками лісогосподарського землекористування, тому інституціональна складова потребує подальшого дослідження з метою забезпечення збалансованого рівня використання земель лісогосподарського призначення з урахуванням міжнародного досвіду.

Отже, **мета статті** — запропонувати авторське бачення вирішення проблеми досягнення збалансованого рівня використання земель лісогосподарського призначення в системі інституціональних зв'язків суспільно-економічного розвитку з урахуванням євроінтеграційних процесів.

Методологічною основою дослідження є загальнотеоретичні методи наукового пізнання, фундаментальні положення та принципи економіки природокористування, що висвітлені в працях вітчизняних вчених з проблем інституціонального забезпечення збалансованого використання земель лісогосподарського призначення. Використано діалектичний метод пізнання для аналізу законодавчих і нормативних актів та наукових праць з проблематики розвитку інституціональних основ функціонування фінансово-економічного механізму збалансованого лісогосподарського землекористування.

Оскільки об'єктом праці в лісівництві є земля, а не деревина [1], то забезпечення збалансованого використання земель лісогосподарського призначення в сучасних умовах України неможливе без системного вдосконалення лісової політики, базовими складовими якої є відповідні інституції, тобто «правила гри» [2, с. 13], що з позицій соціально-правової концепції Дж. Коммонса необхідно закріплювати правовими нормами (інститутами), які ґрунтуються на основі законодавчого регулювання взаємних прав і обов'язків між суспільством і державою, між групами суспільства [3, с. 13]. Інституціональний пошук у науці охоплює політико-правові, соціально-психологічні та еколого-економічні характеристики [4, с. 55]. Аналіз постулатів класиків інституціоналізму свідчить про ключову консолідуючу роль розв'язання проблеми забезпечення збалансованого землекористування, тому вдосконалення інституціональних передумов збалансованого землеко-

ристування має посідати чільне місце в спектрі пріоритетів екологічної та економічної політики держави [5, с. 168].

Питання формування правового поля збалансованого лісогосподарського землекористування набуває державного значення з урахуванням потреби в здійсненні єдиної лісової політики України і пріоритетів екологічної та економічної політики розвинутих країн Європи щодо рівня навантаження на землі лісогосподарського призначення в результаті лісогосподарської діяльності. Насамперед необхідна інвентаризація чинного земельного законодавства, яка б забезпечила: усунення розбіжностей і суперечностей між окремими нормативно-правовими актами; виявлення правових норм, що підлягають скасуванню чи перегляду; виявлення прогалин у правовому регулюванні земельних відносин [5, с. 172].

За нормами ст. 63 Лісового кодексу України¹, який є головним нормативним актом галузевого призначення, зміст ведення лісового господарства полягає в здійсненні комплексу заходів з охорони, захисту, раціонального використання та розширеного відтворення лісів. Проте закладені в Лісовому кодексі норми спрямовано на підміну поняття «землекористування» в галузі лісівництва терміном «лісокористування» [1]. Національним класифікатором України² клас «Лісівництво та інша діяльність у лісовому господарстві» (розділ «Лісове господарство та лісозаготівлі») віднесено до секції «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство», де основним засобом виробництва як галузі рослинництва служить земля. Цільове призначення лісогосподарських земель деталізує Класифікатор видів цільового призначення земель³, згідно з яким вони є землями для ведення лісового господарства і пов'язаних з ним послуг, а також для іншого лісогосподарського призначення. Тому на законодавчому рівні слід вести мову не про використання лісу, а про використання земель лісогосподарського призначення для здійснення лісівництва [6]. У Лісовому кодексі відсутнє визначення терміна «лісівництво», чим не враховується економічний зміст цієї норми. Українське законодавство має визначати лісівництво як галузь аграрного виробництва, що використовує землі для вирощування його головної продукції — деревини [7]. Отже, необхідно законодавчо закріпити, що об'єктом праці для ведення лісового господарства є землі лісогосподарського призначення. Згідно із ст. 1 Лісового кодексу, поняття «лісова ділянка» — це ділянка лісового фонду України з визначеними межами, виділена відповідно до цього Кодексу для ведення лісового господарства та використання лісових ресурсів без вилучення її у землекористувача або власника землі. Хоча ці визначення і не є тотожними, однак ідеться про один фізичний об'єкт — *землі лісогосподарського призначення*.

¹ Лісовий кодекс України : Закон України від 21.01.1994 р. № 3852-ХІІ [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>.

² Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010 : Наказ Держспоживстандарту України від 11.10.2010 р. № 457 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10>.

³ Про затвердження Класифікації видів цільового призначення земель : Наказ Держкомзему України від 23.07.2010 р. № 548 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1011-10>.

Відповідно до Постанови Верховного Суду України⁴, застосування норм земельного та лісового законодавства при визначенні правового режиму земель лісогосподарського призначення має базуватися на пріоритетності норм земельного законодавства перед нормами лісового законодавства, а не навпаки. Проте з позицій національних інтересів проблемою є глибока неузгодженість Лісового⁵ і Земельного⁶ кодексів. Перш за все, відповідно до ст. 19 Земельного кодексу, землі лісогосподарського призначення є однією з категорій земель України, які поділені відповідно до основного цільового призначення. Положеннями ст. 2 Земельного кодексу визначено, що об'єктами земельних відносин є землі в межах території України, земельні ділянки та права на них. Проте, за Лісовим кодексом (ст. 2), об'єктом лісових відносин є лісовий фонд України та окремі лісові ділянки, а це суперечить нормам Земельного кодексу щодо встановлення землекористування за цільовим призначенням. Сьогодні також залишається неузгодженість норм окремих законів України з Лісовим і Земельним кодексами. Так, Закони України «Про охорону земель»⁷ та «Про державний контроль за використанням та охороною земель»⁸ необхідно доповнити нормами стосовно охорони саме земель лісогосподарського призначення, що сприятиме впровадженню системи правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на охорону земель не за наявності біоценозу на поверхні ґрунту, а за цільовим призначенням.

В Україні з метою вдосконалення ведення лісового господарства слід ураховувати досвід провідних європейських країн. Так, у Польщі в 1995 р. було створено Національну програму «Розширення лісового покриву», головними цілями якої є збільшення лісового покриву на 30% до 2020 р. і на 33% до 2050 р., забезпечення екологічних та економічних пріоритетів та інструментів для їх реалізації. Усі форми ведення і збереження лісів спрямовані на їх збалансоване використання, біологічну сталість, підтримку генетичних ресурсів та біорізноманіття. З урахуванням досвіду організації ведення лісового господарства в європейських країнах, перш за все в Польщі, у 2006 р. в Україні було схвалено Концепцію реформування та розвитку лісового господарства⁹, яка стала важливою складовою загальної стратегії збалансованого соціально-економічного та екологічного розвитку галузі на довгострокову перспективу. На сьогодні показник лісистості території України стано-

⁴ Постанова Верховного Суду України від 27.01.2015 р. №21-570a14 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/V5150148.html.

⁵ Лісовий кодекс України : Закон України від 21.01.1994 № 3852-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>.

⁶ Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

⁷ Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15>.

⁸ Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 19.06.2003 р. № 963-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15>.

⁹ Про схвалення Концепції реформування та розвитку лісового господарства : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.04.2006 р. № 208-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208-2006-%D1%80>.

вить лише 15,9%, і Основними засадами (стратегією) державної екологічної політики України на період до 2030 року¹⁰ задекларовано збільшення цього показника до 17,5% до 2030 р. Як і в Основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року¹¹, затверджених ще у грудні 2010 р., йдеться про ті ж самі актуальні питання стосовно довкілля та плани з їх вирішення. Основними причинами виникнення проблем у лісовій сфері Стратегія визначає недосконалість системи управління та розвитку лісового господарства, відсутність правових й економічних механізмів стимулювання запровадження природозберігаючих технологій, недосконалість податкової бази. У ній поставлено завдання впровадження збалансованого лісокористування, тобто фінансово-економічний механізм збалансованого землекористування виконуватиме регулюючу роль екологізації господарської діяльності на землях лісогосподарського призначення й буде спрямований на підвищення економічної результативності лісогосподарського землекористування з дотриманням вимоги, що забруднювач і користувач несуть повну відповідальність. Проте на сьогодні нормативний акт, який би визначав основні інструменти як складові фінансово-економічного механізму забезпечення збалансованого використання земель лісогосподарського призначення, відсутній — Державна цільова програма «Ліси України» на 2010—2015 роки¹², метою якої було визначення основних напрямів збалансованого розвитку лісового господарства, завершена у 2015 р. Варто зазначити, що на виконання її завдань і заходів у 2010—2015 рр. з усіх джерел фінансування використано 32803,7 млн. грн., у тому числі за рахунок коштів загального фонду держбюджету 3577,3 млн. грн., або 45,3% від прогнозного обсягу (7894,2 млн. грн.); спеціального фонду — 223,1 млн. грн., або майже в 1,4 раза більше за прогнозний обсяг (162,5 млн. грн.); місцевих бюджетів — 167,9 млн. грн., або в 1,1 раза більше за прогнозний обсяг (150,1 млн. грн.); інших джерел фінансування (власні кошти постійних лісокористувачів) — 28835,4 млн. грн., або більш як подвійне перевищення прогнозного обсягу (13753,2 млн. грн.). За період 2010—2015 рр. Держлісагентством України та основними виконавцями Програми відновлено лісів на площі 263,9 тис. га, що в 1,1 раза перевищує плановий показник (231,2 тис. га); влаштовано проти-пожежних розривів та мінералізованих смуг на площі 2152,4 тис. км², що більше в 1,2 раза (1780,8 тис. км²); збудовано, реконструйовано і відновлено близько 16,5 тис. км доріг лісогосподарського призначення, що в 1,7 раза більше від планового показника (9,5 тис. км); проведено базове лісовпорядкування на площі 5281,6 тис. га, або 110% (5804 тис. га)¹³. Хоча Бюджетним

¹⁰ Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>.

¹¹ Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.

¹² Про затвердження Державної цільової програми «Ліси України» на 2010—2015 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.09.2009 р. № 977 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/977-2009-%D0%BF>.

¹³ Звіт Рахункової палати за 2016 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16751480/Zvit_RP_2016.pdf.

кодексом України¹⁴ законодавчо закріплено цільове використання надходжень від рентних платежів за спеціальне використання лісових ресурсів і відшкодування втрат лісогосподарського виробництва, проте необхідним є чітке визначення та законодавче закріплення не тільки джерел фінансування, а й фінансово-економічних інструментів збалансованого використання земель лісогосподарського призначення. Така ситуація вимагає науково обґрунтованого вдосконалення нормативно-правової бази, запровадження ефективних регуляторів для зміни господарювання на землях лісогосподарського призначення на основі функціонування фінансово-економічного механізму збалансованого лісогосподарського землекористування із залученням кращого світового досвіду.

Варто акцентувати увагу, що відповідним Указом Президента України¹⁵ Кабінету Міністрів України доручено розробити і внести на розгляд Верховної Ради України законопроекти щодо вдосконалення системи фінансування та розвитку лісового господарства, зокрема, шляхом створення Державного фонду розвитку лісового господарства, визначивши джерела його наповнення та напрями руху коштів, у тому числі передбачивши можливість зарахування до фонду рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів. На сьогодні зареєстровано відповідні законопроекти, проте Державний фонд розвитку лісового господарства ще не створений. Отже, передусім необхідно забезпечити функціонування Державного фонду розвитку лісового господарства у складі спеціального фонду державного бюджету України. До джерел формування Державного фонду розвитку лісового господарства слід віднести частину рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, зокрема, деревини, заготовленої від рубок головного користування, з метою накопичення коштів і надання фінансової підтримки заходам з упровадження збалансованого використання земель лісогосподарського призначення, відтворення, охорони і захисту лісів, поліпшення їх якісного складу та збереження біорізноманіття в лісах, лісовпорядкування, ведення державного лісового кадастру, обліку та моніторингу лісів, створення лісорозсадників, придбання обладнання. Слід відзначити, що функціонування Державного фонду розвитку лісового господарства не тільки відкриє суб'єктам господарської діяльності шлях до реалізації можливостей з отримання гарантій, пов'язаних з лісогосподарським землекористуванням та компенсацією за випадок настання порушень екологічного балансу, а й виконуватиме стимулюючу функцію для реалізації суб'єктами лісогосподарських відносин екологічно привабливих проектів. У підсумку це забезпечить підґрунтя для комплексного використання системи фінансово-економічних інструментів, які будуть спрямовані на досягнення збалансованого використання земель лісогосподарського призначення відповідно до державної політики та євроінтеграційних намірів України. Таким чином, вирішен-

¹⁴ Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

¹⁵ Про додаткові заходи щодо розвитку лісового господарства, раціонального природокористування та збереження об'єктів природно-заповідного фонду : Указ Президента України від 21.11.2017 р. № 381/2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381/2017>.

ня проблеми вдосконалення інституціональних передумов збалансованого лісогосподарського землекористування забезпечить встановлення правових, економічних та організаційних засад функціонування відповідного фінансово-економічного механізму, стимулювання розвитку лісогосподарського сектору економіки України на природоохоронних засадах.

Відповідно до польського Закону (Ustawa) про ліси, «стале управління лісами» означає діяльність, спрямовану на формування структури лісів та їх використання у спосіб й із швидкістю, які забезпечать постійний захист їх біологічного різноманіття, високий рівень продуктивності та потенціалу регенерації, життєвість і здатність служити — тепер і в майбутньому — всі важливі захисні, економічні та соціальні функції на місцевому, національному та глобальному рівнях без шкоди іншим екосистемам¹⁶. Польськими вченими [8] досліджено низку взаємозв'язків між чинними нормативними актами і екологічним станом земель лісогосподарського призначення, коли в Польщі у 2017 р. через законодавчі зміни мали місце негативні для навколишнього середовища наслідки, зумовлені неконтрольованими вирубками дерев і чагарників.

Вітчизняними науковцями [9] доведено необхідність розробки і прийняття Закону про ліси в Україні та Порядку використання земель лісогосподарського призначення, в основу яких доцільно покласти раціональні й апробовані принципи інтегрованого екологічного управління польського Закону (Ustawa) про ліси, а саме: державні ліси покривають свої видатки з особистих доходів і ведуть лісове господарство за принципом фінансової самостійності (ст. 50 закону Польщі); видатки на утримання Генеральної дирекції державних лісів і регіональних дирекцій державних лісів фінансуються з внесків, які обтяжують витрати діяльності лісництва (п. 1 ст. 53); основою оподаткування лісовим податком є кількість земельних угідь (га) у їх перерахунку на умовну площу залежно від продуктивності ґрунту за класами бонітету лісових земель і згідно з даними лісовпорядкування, тобто незалежно від обсягів вилучення деревини і виробництва лісових матеріалів [1]. Нами запропоновано визначення терміна «збалансоване використання земель лісогосподарського призначення» як системи заходів, за якої досягається динамічна рівновага лісокористування з екологічною системою на основі врахування природних якостей лісових екосистем, властивостей земель лісогосподарського призначення, їх цінності та особливостей природно-просторового розташування, що забезпечить отримання широкого спектра соціальних, економічних, екологічних та культурних вигід для нинішнього і майбутніх поколінь.

Одними з нагальніших потреб також є розробка нормативно-правових та фінансово-економічних механізмів переведення до категорії земель лісогосподарського призначення сільськогосподарських земель, які вибули з користування і на яких відбулося природне поновлення лісів, урегулювання зміни цільового призначення самозаліснених сільськогосподарських угідь, створення нових лісів приватними юридичними та фізичними особами.

¹⁶ The Act on Forests [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.lasy.gov.pl/pl/informacje/publikacje/in-english/the-act-on-forests/view>.

Правові межі, встановлені Законом України «Про оцінку земель»¹⁷, передбачають бонітування ґрунтів на землях лісового фонду, тобто в розумінні Лісового кодексу — за наявності біоценозу, а не за цільовим призначенням, що також потребує коригування. Варто зазначити, що бонітування ґрунтів є основою економічної оцінки земель, на підставі якої проводять нормативну грошову оцінку, яка, у свою чергу, використовується при визначенні розміру оподаткування. Хоча Податковий кодекс України¹⁸ ст. 5 і закріплює правила співвідношення податкового законодавства з іншими законодавчими актами, проте не надає *визначення терміна* «землі лісогосподарського призначення», що зумовлює необхідність звернутися до спеціального законодавства за нормою п. 5.3 ст. 5 Податкового кодексу. Отже, на нашу думку, в Податковому кодексі мають місце юридична невизначеність, недостатньо чіткі формулювання правових норм стосовно земель лісогосподарського призначення. Вважаємо за доцільне внести зміни до Податкового кодексу, у яких чітко *визначити термін* «землі лісогосподарського призначення», адже, відповідно до ст. 8 Конституції України, у нас визнається і діє принцип верховенства права. При цьому одним з основних фундаментальних елементів цього принципу є юридична визначеність, згідно з якою юридичні норми мають бути чіткими, ясними і недвозначними, оскільки інше не може забезпечити їх однакового застосування.

Відповідною Постановою Кабінету Міністрів України¹⁹ було затверджено Порядок проведення інвентаризації земель, згідно з яким об'єктами інвентаризації земель є територія України, територія адміністративно-територіальних одиниць або їх частин, масив земель сільськогосподарського призначення, окремі земельні ділянки. Це забезпечить наповнення Державного земельного кадастру України інформацією про земельні ділянки та підвищить ефективність контролю за використанням та охороною земель (Держгеокадастр здійснює інвентаризацію земель у межах передання об'єднаним територіальним громадам земель сільськогосподарського призначення з державної власності в комунальну). Водночас нормами ст. 52 Лісового кодексу і Порядком ведення державного лісового кадастру та обліку лісів²⁰ передбачено ведення державного лісового кадастру, зокрема, на основі інвентаризації лісів, хоча ми вважаємо, що доцільно — на основі інвентаризації земель лісогосподарського призначення. Питання обліку й відображення лісових земель у Державному земельному кадастрі з часів незалежності залишається ахіллесовою п'ятою [10]. Інвентаризація земель лісогосподарського призначення забезпечить отримання обґрунтованої

¹⁷ Про оцінку земель : Закон України від 11.12.2003 р. № 1378-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15>.

¹⁸ Податковий Кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n162>.

¹⁹ Про затвердження Порядку проведення інвентаризації земель та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.06.2019 р. № 476 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/476-2019-%D0%BF>.

²⁰ Про затвердження Порядку ведення державного лісового кадастру та обліку лісів : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.06.2007 р. № 848 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-2007-%D0%BF>.

інформації про кількісні та якісні показники стану і динаміки їх використання для оновлення Лісового кадастру, оцінки ресурсного потенціалу таких земель для потреб державного управління, стратегічного планування, моніторингу довкілля.

Крім того, важливими є функції організації та контролю за виконанням існуючої нормативно-правової бази, адже сьогодні в Україні відсутня відповідальність за погіршення стану ґрунтів на землях лісогосподарського призначення, як і контроль за їх використанням. Наприклад, надзвичайно гострою є проблема знищення земель лісогосподарського призначення видобуванням бурштину, яке набуло величезних масштабів у Волинській, Рівненській, Житомирській областях; також варто нагадати про поширення засмічення лісових екосистем (у першу чергу — приміських) відходами, яке за своїми обсягами набуло розмірів національної катастрофи. Отже, сьогодні назріла потреба в оновленні організаційно-економічних умов ведення господарювання на землях лісогосподарського призначення, принципи якого мають бути законодавчо закріплені, що створить умови для забезпечення збалансованого використання земель лісогосподарського призначення. Таким чином, необхідно законодавчо створити такі умови, щоб економічна ефективність лісогосподарського виробництва перебувала в залежності від якісного стану земель лісогосподарського призначення. Для цього потрібно вдосконалити і законодавчо закріпити систему інструментів контролю за екологічним станом ґрунтів на землях лісогосподарського призначення та відповідальність за його погіршення. Слід наголосити, що фінансові та економічні інструменти необхідно розглядати як органічне доповнення до регулятивних, тобто найбільший позитивний ефект приносить комплексне залучення всієї системи фінансово-економічного механізму. Отже, пропонуємо доповнити Закон України «Про оцінку впливу на довкілля»²¹ нормою стосовно правових та організаційних засад оцінки впливу лісогосподарської діяльності на стан земель лісогосподарського призначення, що сприятиме забезпеченню екологічної безпеки та збалансованості землекористування.

ВИСНОВКИ

Найвні протиріччя та неузгодженості між Лісовим і Земельним кодексами та іншими законодавчими актами в плані забезпечення збалансованого рівня використання земель лісогосподарського призначення вимагають комплексного узагальнення та визначення шляхів удосконалення профільного та суміжного законодавства. Об'єднання зусиль з інституціонального пошуку в підсумку сприятиме розв'язанню ключових завдань функціонування фінансово-економічного механізму досягнення збалансованого рівня використання земель лісогосподарського призначення. Наведені конкретні пропозиції з розробки і внесення змін до законодавчих та інших нормативно-правових актів сприятимуть формуванню в суспільстві усвідомлення самої парадигми збалансованого використання земель лісогосподарського при-

---

²¹ Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23.05.2017 р. № 2059-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>.

значення. Зважаючи на комплексний характер цієї проблеми, питання розвитку інституціональних основ функціонування фінансово-економічного механізму збалансованого використання земель лісгосподарського призначення залишатимуться важливими для подальшого вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Фурдичко О.І. Реформування лісівництва: від декларацій до практичних дій // Дзеркало тижня. — 2017. — № 29. — 12—18 серп.
2. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки ; [пер. з англ. І. Дзюби]. — К. : Основи, 2000. — 198 с.
3. Шпикуняк О.Г. Інституціоналізм як методологія міждисциплінарного синтезу: еволюція сутності й базових концепцій / Зб. наук. праць ВНАУ. — Сер. : Економічні науки. — 2014. — № 1. — С. 12—18.
4. Гаража О.П. Розвиток інституціоналізму в системі управління // Економіка АПК. — 2017. — № 2. — С. 54—61.
5. Паляничко Н.І. Фінансово-економічне забезпечення збалансованого використання земельних ресурсів України ; [ред. О.І. Фурдичко] / НААН України, Ін-т агроекології і природокористування. — К. : ДІА, 2017. — 240 с.
6. Фурдичко О.І. Немає лісокористувачів — є землекористувачі // Урядовий кур'єр. — 2013. — № 165 (5051). — 12 вер. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/orest-furdichko-nemaye-lisokoristuvachiv-ye-zemlek/>.
7. Фурдичко О.І. Формування сучасних еколого-економічних відносин у галузі українського лісівництва // Економіка України. — 2014. — № 10 (635). — С. 67—78.
8. Gawronska G., Gawronski K., Krol K. Problems of tree and shrub felling lesson from Poland / Engineering for Rural Development : 18th International Scientific Conference (22—24.05.2019. Jelgava, LATVIA). — 2019. — Vol. 18. — P. 1858—1863 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.tf.llu.lv/conference/proceedings2019/Papers/N420.pdf>. (doi.10.22616/ERDev2019.18.N420).
9. Фурдичко О.І., Дребот О.І., Бобко А.М. Ліс і лісові екосистеми у складі земель лісгосподарського призначення // Вісник аграрної науки. — 2017. — № 10. — С. 56—60.
10. Фурдичко О.І., Бобко А.М. Землі лісові як об'єкт праці та екологічних спостережень у лісівництві // Вісник аграрної науки. — 2013. — № 7. — С. 60—64.

Стаття надійшла 17.09.2019

REFERENCES

1. Furdychko O. Reforming the forestry: from declarations to practical action. *Mirror Weekly*, August 12—18, 2017, No. 29 [in Ukrainian].
2. North D. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Kyiv, Osnovy, 2000 [in Ukrainian].
3. Shpykuliak O. Institutionalism as the methodology of interdisciplinary synthesis: evolution of essence and basic conceptions. *Proceedings of VNAU, Ser.: Economic Science*, 2014, No. 1, pp. 12—18 [in Ukrainian].
4. Harazha O. Development of institutionalism in management system. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, 2017, No. 2, pp. 54—61 [in Ukrainian].
5. Palianychko N. Financial-Economic Support of Balanced Use of Land Resources of Ukraine. O. Furdychko (Ed.). NAAS of Ukraine, Institute of Agroecology and Environmental Management, Kyiv, DIA, 2017 [in Ukrainian].
6. Furdychko O. There are no forest users, only land users. *Governmental Courier*, 2013, No. 165 (5051), available at: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/orest-furdichko-nemaye-lisokoristuvachiv-ye-zemlek/> [in Ukrainian].
7. Furdychko O. Formation of modern ecologo-economic relations in the branch of Ukraine's forestry. *Economy of Ukraine*, 2014, No. 10 (635), pp. 67—78 [in Ukrainian].

8. Gawronska G., Gawronski K., Krol K. Problems of tree and shrub felling lesson from Poland, in: Engineering for Rural Development: 18th International Scientific Conference (22—24.05.2019. Jelgava, LATVIA). 2019, Vol. 18, pp. 1858—1863, available at: <http://www.tf.llu.lv/conference/proceedings2019/Papers/N420.pdf> (doi.10.22616/ERDev2019.18.N420).
9. Furdychko O., Drebot O., Bobko A. Forest and forest ecosystems in the structure of lands of forestry-based industrial assignment. *Bulletin of Agricultural Science*, 2017, No. 10, pp. 56—60 [in Ukrainian].
10. Furdychko O., Bobko A. Forest lands as an object of labor and ecological observation in forestry. *Bulletin of Agricultural Science*, 2013, No. 7, pp. 60—64 [in Ukrainian].

Received on September 17, 2019

Oksana Drebot, Dr. Sci (Econ.), Professor,
Corresponding Member of the NAAS of Ukraine,
Honored Worker of Science and Technology of Ukraine,
Head of the Institutional Department Environmental Management,
Institute of Agroecology and Environmental Management of the NAAS of Ukraine,
12, Metrologichna St., Kyiv, 03143, Ukraine
Nina Palianychko, Dr. Sci. (Econ.), Senior Researcher,
Leading Researcher of the Institutional Department Environmental Management,
Institute of Agroecology and Environmental Management of the NAAS of Ukraine,
12, Metrologichna St., Kyiv, 03143, Ukraine
Stepan Dankevych, PhD (Agricul.), Doctoral Candidate
of the Department of Economics of Nature Management in the Agro-Sphere,
Institute of Agroecology and Environmental Management of the NAAS of Ukraine,
12, Metrologichna St., Kyiv, 03143, Ukraine

INSTITUTIONAL FOUNDATIONS FOR BALANCED LAND USE

The authors present a vision for solving the problem of achieving a balanced level of utilization of land for forestry purposes in the system of institutional links of socio-economic development, taking into account the European integration processes. There are many fundamental laws in Ukraine that regulate forest land use, but the inconsistency and lack of effectiveness of certain legislative provisions do not contribute to achieving a balanced use of forest land. The ways of improving the functioning of the institutional regulator are proposed, in particular, concrete proposals are made for the development and amending of the Forest, Land and Tax Codes of Ukraine. It is necessary to legislate that the object of forestry work is land for forestry purposes. Also today there is a discrepancy between the norms of individual laws of Ukraine with the Forest and Land Codes. In particular, the Laws of Ukraine «On Land Protection», «On State Control over Land Use and Protection», «On Environmental Impact Assessment» should be supplemented with the rules on legal and organizational bases of assessment of the impact of forestry activity on the state of forest land. This will promote the introduction of a system of legal, organizational, economic, technological and other measures aimed at protecting land not for the presence of biocenosis on the soil surface, but for the intended purpose. It is necessary to develop and adopt the Law on Forests in Ukraine and the Order of Use of Forest Land, which should be based on the rational and proven principles of the integrated environmental management of the Polish Forest Law (Ustawa). In the end, it will help to solve the key tasks of the functioning of the financial and economic mechanism to achieve a balanced level of use of forest land.

Keywords: land for forestry purposes; institutional, financial and economic mechanisms; balanced land use.